

Quadèrn didactic

Coneish a
Mr. Condò
Sarbeal

Poèta e escrivan aranés

(1867-1919)

Elaborat en Airau de Lengua deth Conselh Generau d'Aran

Il·lustracions de Thor Sanabria

Edite: Airau de Lengua deth Conselh Generau d'Aran

Dessenh e maquetacion: Thor Sanabria

Impression: Gráficas Alós

D.L: L 733-2019

Quadèrn didactic

*Conceish a
Mn. Condò
Sarbeal*

Poèta e escrivan aranés

(1867-1919)

Nòm:

Tot just despuntauen ena verdor es claveròles
quan en Montcorbau, 1867, Josèp que neishec.
Dera cunhèra estant, popèc es montanhes,
e deth país aranés, legendes e istòries coneishec.

En Betlan anèc tà escòla; siguec escolan auançat.
Ara apreni, ara trebalhi. Ara família s'a d'ajudar!
Ans de luta e sacrifici, de vida dura e pòc minjar,
E eth petit que posse damb espontànèa sensibilitat.

Aqueri ans de luta e misèria ena memòria les sauvèc
E un poèma ath cap deth temps que n' escriuec:

“¡Mès, ai! Qu'era tristesa
Luenh deth pòble estimat
Me hè a plorar ara praubesa
Qu'en eth è despreciat.”

(Luenh dera Pàtria)

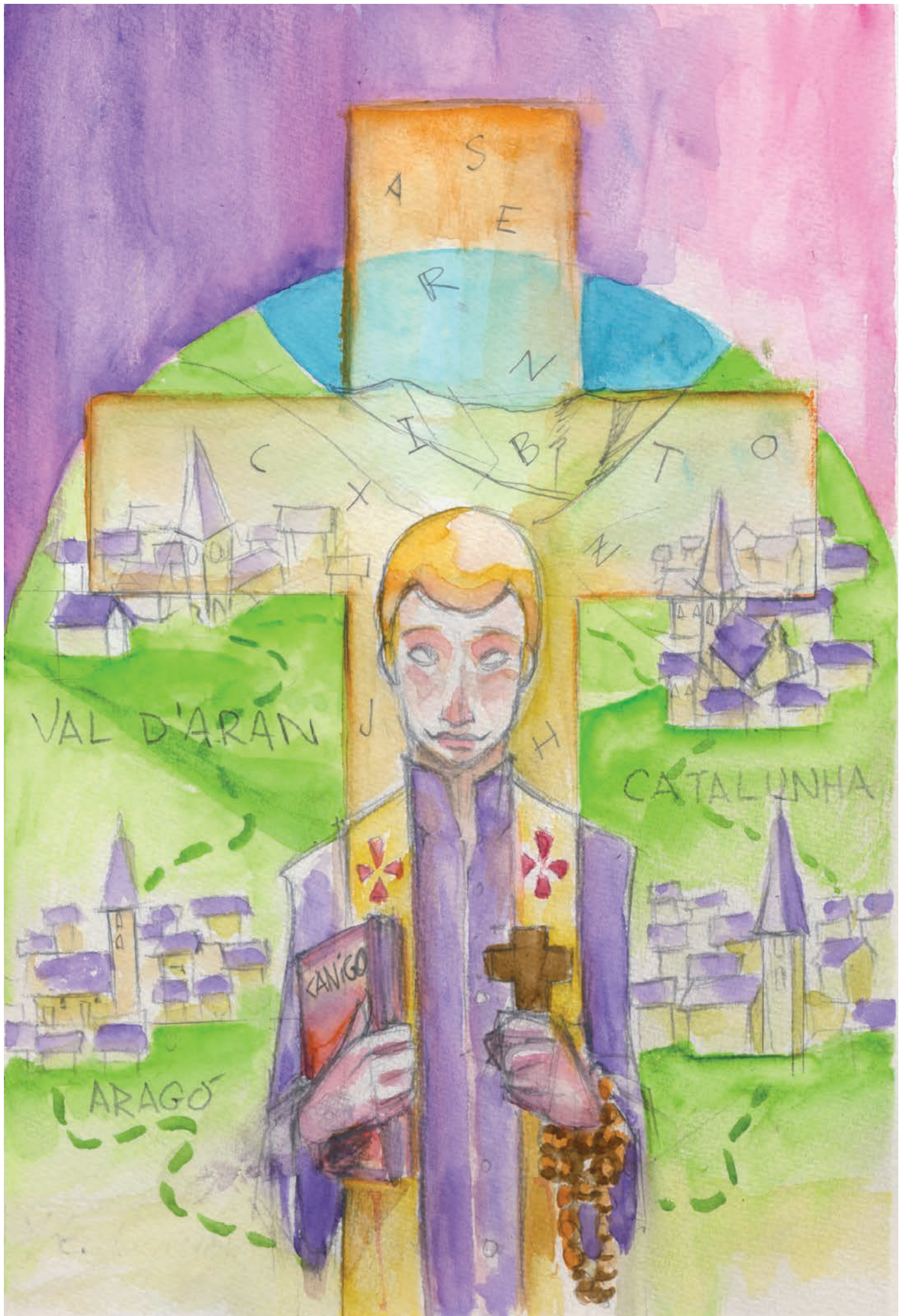
1867

Josep
Cortès

Montcortès

Seminarista, prumèr en Vielha e ena Seu d'Urgell mès tard,
Cridat siguec pera pluma eth joen Condò montanhard.
Era pregària e era teologia non impediren tanplan,
a Josèp Condò Sambeat, en d'alti ahèrs cultivà's.

Liegent ath gran Verdaguer dera Atlàntida e eth Canigó
beuc dera Renaixença, en catalan, e com sacerdot.
Acabat eth seminari, en 1891, ordenat ja caperan,
en Sallent, Gabassa e Moror siguec, luenh dera Val d'Aran.

Catorze ans passèren tà arribar en Salardú
Despús de córrer mon, literari tanben, totun!
Coneish un dia a Sarrieu, filosòf e lingüista luishonés.
Repren amic era tua lengua.
Que sigue *_ce ditz_* era tua inspiracion, er aranés!
Respira era tua tèrra e retròba-te damb eth gascon.
Era Escòlo deras Pireneos t'acuelh sense mès dilacion.
E escriu Mn. Condò "Era Lengua Aranesa", poèma sens
parangon:

"De ta madeisha mare sò era hilha
E parenta tamb tu, tant com se pòt;
E sabent que tu ès era pobilha,
È baishat entà demanar-te eth dòt."

Eua val d'Arav

Jean Condé

Eua casulant

Contre eth soleil

Eth darrer cant des om

Un rose palide

Es univèrs

Eua Maladet

Eua isla des diamants

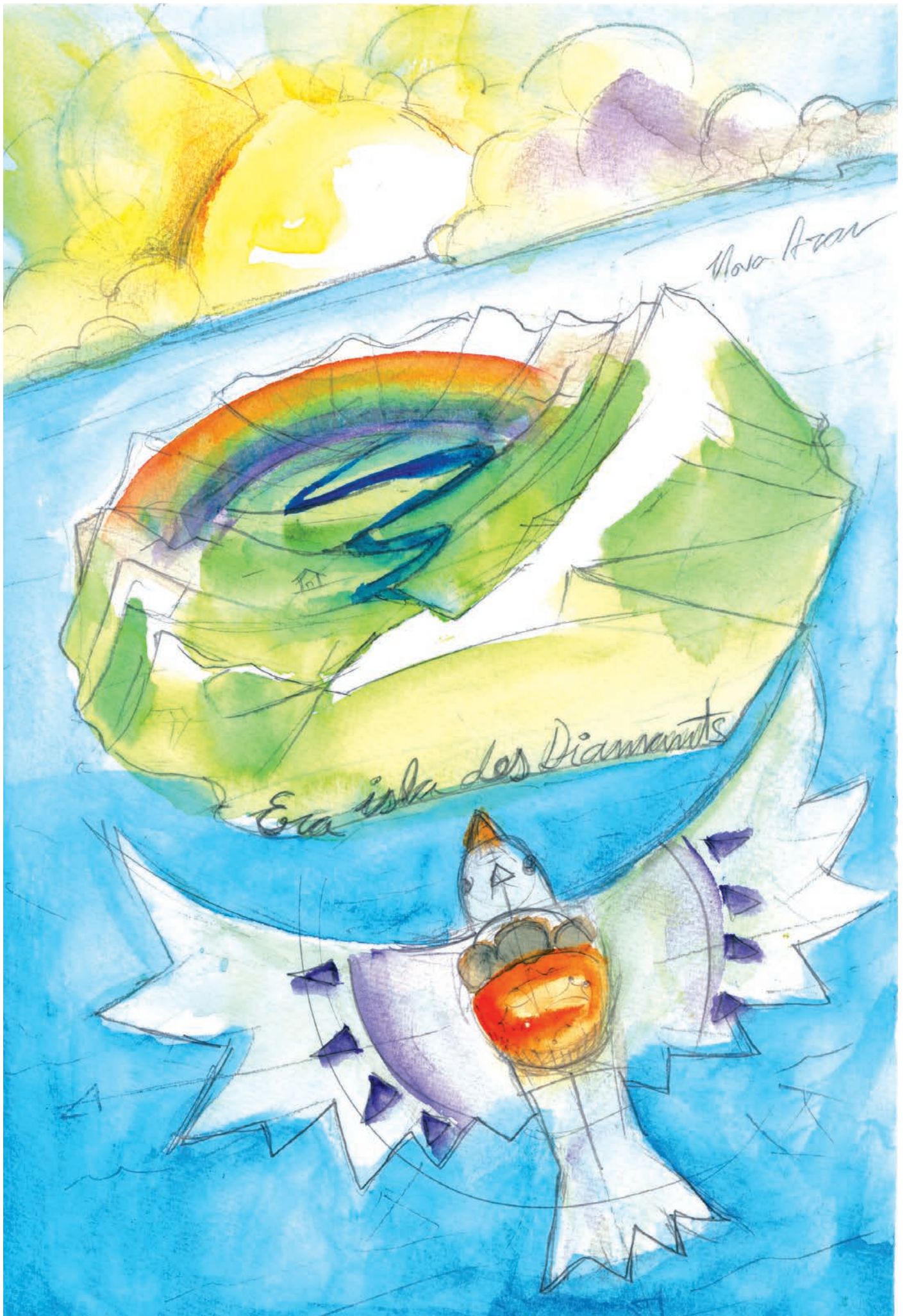
09

THOR 19

E hèn un viatge literari damb sa tèrra se retròbe.
Creant ua auta Val d'Aran, coma era "Isla des Diamants".
E mos transpòrte tà un país ne cosmopolita ne trepidant
Que non renègue deth progrès mès tanpòc deth passat.
E tà que, se com ère de premonitòria era òbra pogatz veir,
Aciu n'auetz un extracte, que de cuu vos harà a quèir :

...toti trebalhauen sense cansar-se...en daurir eth tunèu
qu'auien començat. Es aranesi encara trebalhauen de mès
bona gana tà poder vier a hèr lèu ací, lo que hègen aqui;
tà poder vier a dar ad aguesta isla dera Val d'Aran era co-
municacion tamb eth mon que dauen ara d'Es Diamants.

(Novèlla Era Isla des Diamants)

Mès d'ua vedença atau com s'avesse ua maquina deth temps
Ne podem trapar mès exemples ena òbra d'aguest insigne aranes.

I a un poèma ben sentit, se ditz "Era Val d'Aran" a on reclame
contudent deishar pas ja d'un viatge ad aguesta tèrra que lo
sosten.

Eth tunèl non ère dubèrt, era Bonaigua lèu tostemp barrat
Aran guardaue tà Franca. Deishatz-li pas!, cridèc ben inspirat.

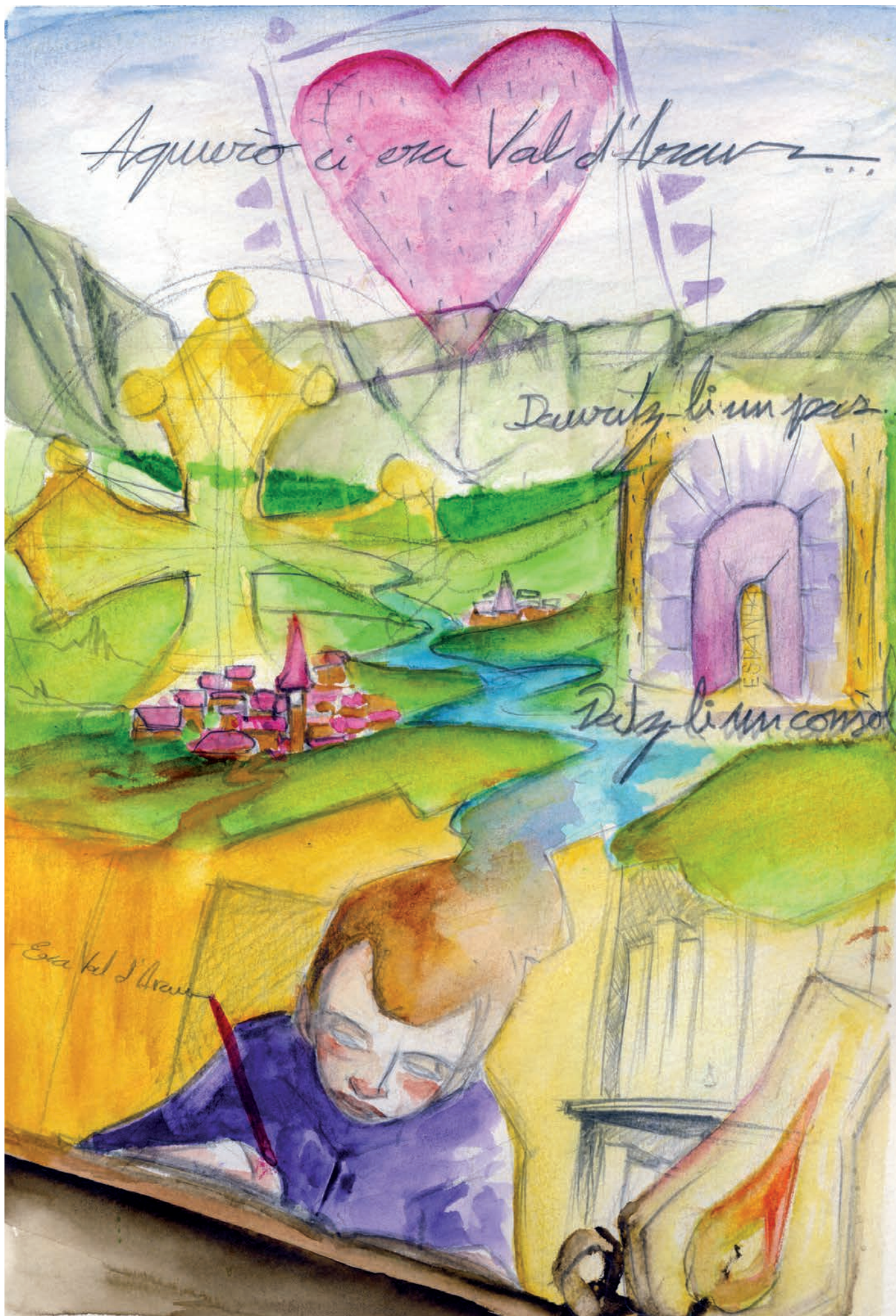
"Aquerò ei era Val d'Aran...! Prò ei tan amagada,
¡Tan luenh, tan luenh, qu'Espanha non la i sap!
Dauritz-li un pas, perque ei massa embarrada!...
¡Datz-li un consòl, perque ara non n'a cap!"

Aquero ci era Val d'Arau

Dawatz li un spaz

Datz li un consò

Era Val d'Arau

E torne a nèisher, era sua cunhèra l'acuelh, ena tèrra se sent,
E plen d'inspiracion, era pluma en aranés repren:

“En veir-la, cèu e tèrra s'estonèren
E l'abracèren damb un plaser gran
E londeman maitin, quan la batièren
Li metèren eth nòm de Val d'Aran”

(Era Cunhèra)

E mès encara que la vantèc :

“Ei era Val d'Aran era ribèra
Mès polida de tot eth Perinèu:
Quan se met era pelha naua e bèra,
Non i a arren ta polit dejós deth cèu”

(Era Val d'Aran)

Los
Non
dos
vana se
polida
met

Guia
Kal d Brass

Dera sensibilitat d'aguest òme testimònis ne podem trobar en "Sang nòble e sang deth pòble", ena comèdia "Era Caritat" dera que ditz qu'èi ...ròsa florida...que...en mon s'a tresplantat, O quan des dera distància a sa mama, ua trista carta li hè a arribar:

"¡De luenh jo vos saludi, òh mare, mare mia
Tamb es uelhs plens de lèrmes e eth còr plen de tristor!
Jo qu'en tota ma vida jamès gessut auia
De vòsta companhia
Cada còp qu'en vos pensi, vos è d'enviar un plor."

(Cartes d'un hilh a sa mare)

E dejà ena sua tèrra, rebrembe damb engüeg
Es bereses deth Palhars que tan ben l'acuelhec.
Era cançon ara Noguera, ara dera Garona acompanye
Perque neishen en bessuada e ua e ua auta son a plànher:

"Garona per Aran Bramant;
Noguèra per Alòs
Tot doç..."

Des condes, legendes e costums que de petit aprevec,
De boca des vielhs deth pòble a on neishec,
Ne treiguec tarlat e toti que les remassèc.
De condes que mo'n deishèc un pialèr:

Sense lum, Jamès seigut, Eth pèc d'Arlòs, Es tres harts,
Era lop e era guinèu e Contra eth solei.

De costums totes es que poguec:

Es aninòs, Eth dia des tres reis, Eth ser de Miejanet
E Era Net de Sant Joan que non pòt deishar de vantar
Quan pes hlames de huec, inspirat se dèishe transportar:

¡Òh que flairosa, qué bèra
De Sant Joan era net ei!
Com en aguesta ribèra
Enlòc mès la poiratz veir.

E se de legendes parlam non podem cap desbrembar
Aquera qu'en vèrs conde era d'un nòm malaït
Que s'explic scientific a, d'auti que se'n pòden trobar.
Un gigant de nòm Cordhèr e Blancaflor, era pastoreta
En ua istòria apassionanta:

Legenda dera Maladeta.
“Quan d'aquera montanha desterrada
Tota classe de vida ne siguec,
Er Etèrn la deishèc amortalhada
Tà totemp, tamb ua immensa nheuada,
Des malaïdi eth selho li metec...”

E com de selhos o sagèths que parlam,
Eth poèta eth sòn deishèc per aqui a on passèc
De Salardú estant vantèc ath Cristo
E eth nin-nan deth sòn campanau escotèc
Òh, vila gloriosa ei, e atau eth ac didec:

“;Òh Salardú! ;b’ei longa era istòria tua e mia!
;Be mo’n cau de memòria, tà poder-mo’n brembar!
Se la cantèssa, jamès acabaria:

Prumèr me gastaria
Es cinc lengües de core, qu’acabar de cantar..
Hem-la, de dia en dia,
Mès longa e bèra encara! Higem-n’i, en man-en-man!
;Nin nan! Nin nan!”

(Era veu deth campanau)

En Bossòst arribèc Condò, nomentat coma rector .
Ja mancat de salut, de sa feblesa sabedor

“Eth darrèr cant der Om” escriuec, tà condar era sua istòria
A despriet qu’ inacabada, d’aguesta vila non polida, beròia!

“Ací è quedat, enamorat deth pòble;
Ací è quedat, deth pòble beneit.
Se Bossòst tamb eth sòn amor m’a hèt nòble,
Tanben jo contra eth temps l’è protegit.”

E ja tà acabar aguesta istòria descuedar-mos non podem,
de condar.

Que siguec volentat de Condò, com poèta de dues lires
èster rebrembat:

“Tu ès Mecènas, Lengua catalana;
Jo, era Lengua aranesa, tà germana,
Sò eth poèta que non me morirè.
Ja que soleta anar peth mon non sabi,
E mentre de hèr-me grana e fòrta acabi,
Da-me era man; e atau jamès queirè”.

(Horaci a Mecènas)

E s'un exemple voletz d'un poèma en catalan
Aciu n'auetz ua mòstra: “Mon Primer Ram”:

“Recordo de ma infància les fresques matinades,
Quan l'alba desbrinaba los seus daurats cabells,
¡que gaies les flors eren amb ells engarlandades!
¡los lliris que flairosos! ¡qué hermosos los clavells!”

Era mòrt que s'apròpe, eth poèta ei malaut, mon Dieu!
Des des banhs de Tredòs, atau escriu a Sarrieu:

“A mès d'un an que sò malaut e sense fòrces tà escriuer ne liéger arren. Atau ei qu'eth vòste trebalh (revirada ath castelhan d'Era Pireneido) s'ei endarrerit a mès non poder; e se Dieu non me'n da d'outes, non me senti tamb fòrces entà acabar-lo ne hèr-ne cap mès peth mèn compde. Ja s'aurie acabat era mia mission enes letres. ¡Dieu non ac volgue.”

Moric eth 5 d'agost de 1919. En Bossòst siguec enterrat.

Ans mès tard, eth 22 d'agost der an 1925

Ena Setmana Aranesa de Les li renderen un aumenatge.

Bernard Sarrieu parlèc der amic partit e deth sòn bagatge:

“S'era lengua aranesa se'n va gloriosa peth mon enlà
Que serà principalomens pr'amor de vos, Mossen Condò Sambeat”.

Josèp Condò Sambeat estimèc era tèrra e tanben ara sua gent.
Dignifiquèc era lengua aranesa, dera istòria vision de futur treiguec.

Serà tostemp un punt de referéncia, aunors meritarà tostemp .

Quadèrn didactic

Es qüestions o exercicis que vos presentam en aquest quadèrn didactic son basadi en tèxte “Coneish a Mn. Condò Sambeat”. Liegent-lo trobaratz pistes tà respóner as qüestions e hèr es exercicis. S’es vòsti professors d’aranés ac ven oportun serie important que treballhèssetz per equipes e en classa. A mès, se podetz consultar aquesti tres libres, que, de ben segur, es vòsti professors vos proporcionaràn, serie plan interessant tà cercar un pialèr de dades e responses e poderíetz hèr un plan bon trebalh que vos servirà tà conéisher a Josèp Condò Sambeat:

Bibliografia:

- Sánchez i Vilanova, Ll.: Mn. Josep Condò I Sambeat. Una figura destacada de la cultura aranesa, editat per Història i Cultura del Pallars (Col·lecció d’estudis del Pallars. Biografia V), La Pobla de Segur, 1988.
- Mn. Jousèp Condó Sambeat: Era Isla des Diamants, Bibliouteco dera “Scolo deras Pireneos”, 1981.
- Mossen Jusèp Condò Sambeat: Era Isla des Diamants, editat peth Conselh General d’Aran, 2006

1.- Josèp Condò Sambeat neishec en 1867. Cerca informacion sus aquera dusau meitat deth sègle XIX.

-Quini eveniments importants passèren en mon pendent aqueri ans?

- Com te semble que poderie èster era vida ena Val d'Aran ena dusau meitat deth sègle XIX?

2.- Josèp Condò estudièc en Seminari dera Seu d'Urgelh. Aquiu comencèc a liéger as escrivans dera Renaixença catalana. Cerca informacion sus aquest moviment literari, autors, òbra...

3.- Quan siguec Ordenat caperan, Mn Condò siguec enes parròquies de Sallent, Gabassa e Moror. A on son aquesti pòbles. Cerca fotografies en internet.

4- Catorze ans despús d'èster ordenat caperan, Mn. Condò tornèc tara Val d'Aran. En quin an? De quini tres pòbles aranesi siguec rector?

5- Còpia ua o dues estròfes de bèra poesia de Condò que hèsque referéncia a un hèt epic dera istòria d'Aran e saja d'aprener-te-les de memòria.

6.- Qui ère Sarrieu? Quina relacion auien damb Mn. Condò? Cerca informacion sus Sarrieu e tanben sus Era Escolo deras Pirenèos.

7.- En quina grafia escriuie Condò? Explica es caracteristiques generaus d'aguesta grafia.

8.- Demanatz-li ath/ara vòste/a professor/a d'aranés que vos pòrte tà classa era poesia de Mn. Condò titulada Era Lengua Aranesa, liegetz-la e comentatz-la. I a estròfes plan interessantes e que pòden enviar un messatge plan actuau.

9.- Liegetz en classe trocets d'Era Isla des Diamants . Qué pensatz que pretenie Condò escriuent aguesta òbra?

10.- Condò escriuec era cançon d'Era Noguera Palharesa e era d'Era Garona. Perqué ditz que son dus rius bessons? Perqué ditz qu'er un se'n va tot doç e er aute bramant?

11.-Liegetz bèth conde o legenda escrita de Condò e explicatz-la en classa as vòsti companhs.

12.- Liegetz en classa era Legenda dera Maladeta e responetz as següentes qüestions.

-Qui ei Cordhèr?

-Qui ei Blancaflor?

- Cordhèr se pòrte ben damb Blancaflor? Qué vò tada era en un prumèr moment?
E qué li hè quan era lo refuse?

-De qui s'enamore Blancaflor?

-Qui ei er amoinaire?

-Qué vò díder Maladeta? Perqué recep aqueth nòm era montanha?

13.- Perqué penses que Condò s'autonome, poèta de dues lires?
Cerca era poesia a on ac ditz.

14.- En quin pòble moric eth nòste escrivan? A on ei enterrat?

15.- En quina poesia pretenie Condò escriuer era istòria de Bossòst e era mòrt, suspausadament l'ac empedic, deishant eth poèma per acabar?

16.- En quin pòble recebec Condò un aumenatge en an 1925 a on Sarrieu hec un discors sus era sua figura. Pòs transcríuer beth tròç d'aqueth discors.
En quina lengua ei hèt? Quines diferéncias tròbes damb er aranés? Ac entenes tot?

17.-Cerca era signatura de Condò e saja de diboishar-la.

18.- Hètz ua reflexion sus ua des òbres de Condò: estil, tematica...

19.- Escuelhetz per equipes ua poesia de Condò, aprenetz-la de memòria e recitatatz-la en classa, declamant çò melhor possible. Podetz hèr un concurs.

20.-Sabetz eth nòm de bèth poèta o poetèssa actuau dera val d'Aran?

